

УДК 332.13

ГРУПУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНАХ

Карімов Г.І., к.е.н.

Дніпродзержинський державний технічний університет

Запропоновано підходи до визначення груп територій регіону відповідно до типів оптимальних інвестиційних стратегій. Структуризацію територій виконано на підставі добробуту населення, з метою ліквідації диспропорційності розвитку населення та забезпечення сталого розвитку регіону.

Ключові слова: регіон, тип групи територій, інвестиційні стратегії, добробут населення, сталий розвиток.

The approaches to identify groups of regional areas according to the types of optimal investment strategies were proposed. Structuring of the areas is based on population welfare, in order to eliminate the disproportionate development of the population and to ensure sustainable development.

Keywords: region, type of area, investment strategies, population welfare, sustainable development.

Актуальність проблеми. Для Дніпропетровської області, розбіжність рівнів і якості розвитку її районів має набагато більший ступінь розбалансованості порівняно з розбіжністю в рівнях розвитку інших регіонів (адміністративних областей) України. Тому при обґрунтуванні стратегії розвитку Дніпропетровської області перш за все мають бути враховані критерії щодо збалансованості розвитку територій країни. Використання системи інвестиційних стратегій для різних груп територіально-адміністративних одиниць регіону, має дати можливість оцінити ступінь їхнього впливу на сталий розвиток відповідних груп та області в цілому

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Оскільки території країни досить сильно стратифіковані за рівнем економічного і соціального розвитку, за станом природних ресурсів та навколишнього середовища, то й державна політика щодо забезпеченості їхнього розвитку має бути досить диверсифікованою, на що звертають увагу (і дають практичні рекомендації)

вітчизняні вчені: З. Герасимчук, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, В. Дубницький, В. Залунін, В. Куценко, О. Невелєва, Ю. Орловська, В. Прушківський, Д. Стеченко, М. Фащевський, Л. Чернюк, М. Чумаченко, та інші. Разом з тим розробці методиці визначення груп територіально-адміністративних одиниць регіону за рівнем економічного і соціального розвитку для підвищення дієвості інвестиційної діяльності не приділено достатньої уваги.

Мета роботи. Розробка методичних підходів до визначення груп територіально-адміністративних одиниць регіону за типами, призначеними для використання відповідних інвестиційних стратегій.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для Дніпропетровської області, кількість зайнятих в промисловості складає майже 44%, а зайнятих в сільському господарстві – більше 4%, що відповідає структурі зайнятості розвинутого індустріального суспільства. Не зважаючи на задовільну структуру зайнятості населення області в цілому, диференціація населення за районами у межах області досить суттєва. Враховуючи одну з основних суперечностей – суперечність між містом і селом, оцінимо розміщення промисловості і сільського господарства за районами області за допомогою індексу локалізації, за [1].

Виявлено, що промисловість зосереджена в містах обласного значення, Павлоградському, Петропавлівському, Апостолівському районах. Індекс локалізації сільського господарства нижче середнього значення в містах обласного значення та Павлоградському, Петропавлівському, Апостолівському, Дніпропетровському, П'ятихатському районах. Це зумовлене майже повною (а в деяких містах - повною) відсутністю сільського населення підпорядкованого міськрадам. А п'ять районів, що мають показник нижче за середній, є зосередженням промисловості (здебільш добувної) та транспорту.

Відповідно, до загальноприйнятих норм, у економічно розвинутих країнах частка населення, зайнятого в промисловості, складає 25%, у менш розвинутих – 13%. Для сільського господарства, відповідно 2-8% та до 60%.[2]

Сільське населення майже відсутнє у підпорядкуванні міськрад міст обласного значення (що є цілком природнім), але його частка

на території районів регіону також значно варіюється (від 32% у Верхньодніпровському районі до 100% у Павлоградському районі).

В цілому за регіоном у містах проживає 83,5% населення і 16,5% проживає у сільській місцевості. Само пособі перевищення сільського або міського населення не є ознакою розвитку чи регресу регіону, але суперечність виникає на соціальному рівні забезпечення життя у сільській місцевості та містах. Наприклад, середня заробітна плата у промисловості (3364 грн.) майже на 80% більша ніж у сільському господарстві (1872 грн.). Тобто, у сільському господарстві заробітна плата на 37% менша за середню у регіоні (2790 грн.).

Згідно з інвестиційною стратегією, що запропонована в [3, с. 239-249], три типи інвестиційних стратегій відповідають трьом типам територій області: модернізаційно-інноваційна для лідерів, інноваційно-мобілізаційна для середньорозвинутих районів і атакуюча-мобілізаційна для аутсайдерів. Для реалізації відповідних стратегій, зміст яких розкрито розробниками в [3, с.247], необхідно визначитись з механізмом розподілу районів за групами: лідери, середньо розвинуті, аутсайдери.

Врахувавши, що основною задачею розвитку та розміщення продуктивних сил є «підвищення добробуту суспільства» [4], скористаємося показником номінальної заробітної плати для групування районів за рівнем розвитку. В якості межових точок скористаємося значеннями середньої заробітної плати по виборці в цілому (2400 грн.), середньої по регіону (2790 грн.), по промисловості (3364 грн.) та по сільському господарству (1872 грн.).

Результати групування відображено в таблиці 1. Отримано п'ять груп районів і міст значно різних за кількістю елементів. Проаналізувавши склад таблиці 1, для спрощення подальшого аналізу було запропоновано:

- виключити з подальшого розгляду першу групу – високий рівень заробітної плати по якій зумовлено вигідним географічним положенням (залежи вугілля) – відповідно, розвитком високооплачуваної добувної промисловості;
- об'єднати групи 2 та 3 в одну групу – різниця у значенні середньомісячної заробітної плати тут незначна, а загальна кількість елементів відповідає кількості 4 та 5 груп.

Таблиця 1. Райони Дніпропетровської області за рівнем заробітної плати

№ з/п	Міста, райони	Середньомісячна номінальна заробітна плата на 1 особу, грн.	Межа групи
1	2	3	4
1	Павлоградський район	4365	середня заробітна плата по промисловості (3364 грн.)
2	м. Тернівка	4076	
3	Петропавлівський район	4064	
4	м. Кривий Ріг	3467	
5	м. Дніпродзержинськ	2834	середня заробітна плата по регіону (2790 грн.)
6	м. Нікополь	2828	
7	м. Орджонікідзе	2795	
8	м. Дніпропетровськ	2791	
9	м. Синельникове	2727	середнє значення ряду (2400 грн.)
10	м. Вільногірськ	2714	
11	м. Жовті Води	2666	
12	Апостолівський район	2583	
13	м. Марганець	2562	
14	м. Павлоград	2431	
15	м. Новомосковськ	2336	середня заробітна плата по сільському господарству (1872 грн.)
16	Петриківський район	2328	
17	П'ятихатський район	2307	
18	Верхньодніпровський район	2241	
19	м. Першотравенськ	2165	
20	Магдалинівський район	2087	
21	Синельниківський район	2068	
22	Широківський район	2036	
23	Криворізький район	1972	
24	Нікопольський район	1952	
25	Криничанський район	1923	
26	Новомосковський район	1869	
27	Софіївський район	1839	
28	Межівський район	1818	
29	Царичанський район	1794	
30	Васильківський район	1792	
31	Дніпропетровський район	1771	
32	Солонянський район	1742	
33	Покровський район	1715	
34	Юр'ївський район	1691	
35	Томаківський район	1661	

Згідно з результатами групування виділяємо, згідно з [5], три типи територій області: лідери, середньорозвинуті райони і аутсайдери (табл. 2).

Таблиця 2. Райони Дніпропетровської області за типами територій

Міста, райони	Середньомісячна номінальна заробітна плата на 1 особу, грн.	Тип територій
м. Дніпродзержинськ	2834	лідери
м. Нікополь	2828	
м. Орджонікідзе	2795	
м. Дніпропетровськ	2791	
м. Синельникове	2727	
м. Вільногірськ	2714	
м. Жовті Води	2666	
Апостолівський район	2583	
м. Марганець	2562	
м. Павлоград	2431	
м. Новомосковськ	2336	
Петриківський район	2328	
П'ятихатський район	2307	
Верхньодніпровський район	2241	
м. Першотравенськ	2165	
Магдалинівський район	2087	
Синельниківський район	2068	
Широківський район	2036	
Криворізький район	1972	аутсайдери
Нікопольський район	1952	
Криничанський район	1923	
Новомосковський район	1869	
Софіївський район	1839	
Межівський район	1818	
Царичанський район	1794	
Васильківський район	1792	
Дніпропетровський район	1771	
Солонянський район	1742	
Покровський район	1715	
Юр'ївський район	1691	
Томаківський район	1661	

Для більш повної характеристики продуктивних сил територій, використаємо ще декілька показників:

- відсоток зайнятих в промисловості та зайнятих в сільському господарстві від економічно активного населення (характеризує розподіл промисловості та сільського господарства за територіями);
- відсоток офіційно зареєстрованих безробітних (для оцінки розподілу трудових ресурсів за територіями);
- інвестиції в основний капітал в гривнях на одну особу населення

(для оцінки розвитку території);

- середньомісячна заробітна плата найманих працівників (як оцінка добробуту населення).

Для оцінки групи в цілому скористаємося середньоарифметичним значенням показника по групі, прийнявши вихідні статистичні дані за інформацією Державного управління статистики [6,7]. Результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3. Оцінка груп територій регіону

Показник \ Тип територій	лідери	середньорозвинуті райони	аутсайтери
1	2	3	4
Кількість зайнятих в промисловості, %	56,7	18,9	17,4
Кількість зайнятих в сільському господарстві, %	1,4	24,1	29,7
Кількість безробітних, %	2,4	2,9	4,4
Кількість міського населення, осіб	170980,4	20230,9	14674,6
Кількість сільського населення, осіб	3066,9	20860,4	23736,1
Населення групи в структурі населення регіону, частка	0,522916	0,135802	0,115403
Інвестиції в основний капітал, грн. на одну особу	2599,2	1433,6	2613,7
Середньомісячна заробітна плата, грн.	2692,9	2128,8	1769,1

За даними таблиці 3 видно, що більше половини населення регіону проживає в межах територій віднесених до групи лідерів. Для цієї групи характерна висока концентрація міського населення вкупі з високою концентрацією промисловості. Відповідно, це зумовлює низький рівень безробіття та досить високий рівень заробітної плати в середньому по групі.

Оскільки в групу лідерів, крім Апостолівського району, увійшли лише міста обласного значення, концентрація промисловості в них впливає на рівень зайнятості та оплати праці у прилеглих районах. До таких районів відносяться, зокрема, Дніпропетровський та Новомосковський райони на показники яких суттєвий вплив оказує близькість розташування обласного центру – м. Дніпропетровська. І Дніпропетровський, і Новомосковський райони було віднесено до групи аутсайдерів за рівнем номінальної середньомісячної заробітної плати, але інші показники (відсоток офіційно зареєстрованих безробітних, суми інвестиції в ос-

новний капітал, кількість наявного населення) значно перевищують показники інших елементів групи. Для забезпечення об'єктивності оцінки пропонуємо не враховувати обидва райони при розрахунку середніх показників групи. Остаточний склад груп наведено у таблиці 4.

Таблиця 4. Остаточний склад груп за типом території

Група	лідери	середньорозвинуті райони	аутсайдери	виключення
Елементи групи	міста Дніпродзержинськ, Нікополь, Орджонікідзе, Дніпропетровськ, Синельникове, Вільногірськ, Жовті Води, Марганець, Павлоград та Апостолівський район	міста Новомосковськ, Першотравенськ та райони Петриківський, П'ятихатський, Верхньодніпровський, Магдалинівський, Синельниківський, Широківський, Криворізький, Нікопольський, Криничанський	Софіївський, Межівський, Царичанський, Васильківський, Солонянський, Покровський, Юр'ївський, Томаківський райони	міста Тернівка, Кривий Ріг та райони Павлоградський, Петропавлівський Новомосковський, Дніпропетровський

Для скоригованих груп розрахунок середньоарифметичних значень відібраних показників повторюється. За результатами повторного розрахунку, можна відзначити, що показники за групою аутсайдерів (яка була скорегована), крім відсотка безробітних значно зменшилися. Враховуючи вплив показників на рівень розвитку району, така зміна відповідає погіршенню стану соціально-економічного розвитку району.

Як видно з розрахованих показників, більше половини (52,3%) наявного населення регіону проживають в містах (міськрада) обласного значення віднесених до групи лідерів. Ще 22,5% прийшлося на міста та райони концентрації добувної промисловості (родовищ вугілля) які були виключені зі складу груп територій, але за рівнем середньомісячної заробітної плати перевищують середній показник по промисловості регіону. У середньорозвинутих районах та районах аутсайдерів, до яких було віднесено 60% районів регіону, проживає лише чверть наявного населення – 13,5% та 11,5%, відповідно.

Примітно, що для групи лідерів чітко видно промислову спрямованість районів: у промисловості зайнято 56,7% економічно активного населення при 94,7% міського населення. В групі аутсайдерів видна сільськогосподарська спрямованість: у промисловості зайнято 12,4% а у сільському господарстві – 25,6% економічно активного населення

при розподілі населення за місцем проживання на 34,5% міського та 65,5% сільського населення. Група середньо-розвинутих районів більш пропорційна у цьому відношенні – зайнятість населення склала 18,9% та 24,1% у промисловості та сільському господарстві, відповідно; а за місцем проживання населення розподілено на 45,6% міського та 54,4% сільського. До того ж, після остаточного групування ця група має найбільшу кількість складових елементів – 11 міст та районів.

Висновки. Запропонована методика визначення груп територій регіону на підставі характеристик добробуту населення, з метою використання відповідних типів інвестиційних стратегій для оптимізації розвитку регіону.

Поділ на лідерів та аутсайдерів досить умовний - поодинокі промисловість або сільське господарство не забезпечать стабільний розвиток регіону в цілому. Тому, одним з першочергових завдань стає розвиток соціальної складової сільськогосподарських районів, що дозволить вирівняти диспропорцію добробуту міського та сільського населення регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлов К. В. Теория экономического ядра / К. В. Павлов, М.И. Шишкин. – Ижевск: Изд-во «Удмуртия», 1996. – 92 с.
2. Дорошевский М. В. Экономическая и социальная география мира: Учеб. пособие. / М. В. Дорошевский, Г. В. Мысливец – К.: МАУП, 2003. – 184 с.
3. Трансформація регіональної економічної політики: світові тенденції та виклики для України / Н.І. Верхоглядова, В.Ф.Залунін, Ю.В. Орловська та ін. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – 263 с.
4. Невелєв О.М. Сталий розвиток регіону: стратегічні напрями і механізми / О.М. Невелєв, Б.М. Данилишин – К., 2000. – 128 с.
5. Орловська Ю. В. Інвестиційне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та стратегічні перспективи / Ю. В. Орловська— Д. : Наука і освіта, 2003. — 251с.
6. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2011 рік / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпропетровськ: Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2012.– 500 с.
7. Статистична інформація / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dnprstat.gov.ua/statinfo>.